

Ιδεολογικός ιμπεριαλισμός και πανεπιστήμιο: Οι ανθρωπιστικές και κοινωνικές σπουδές

Σίσσυ Βελισσαρίου* | 22.03.2016

Ο Τέρρυ Ήγκλετον σε άρθρο του στον Guardian με τίτλο «Ο θάνατος των πανεπιστημίων» διερωτάται «είναι στα πρόθυρα της εξαφάνισης οι κοινωνικές επιστήμες από τα πανεπιστήμια;» και συνεχίζει: «Η ερώτηση είναι παράλογη. Αν η ιστορία, η φιλοσοφία εξαφανιστούν από τη ζωή της ακαδημίας, αυτό που θ' αφήσουν πίσω τους θα είναι μια υποδομή κατάρτισης, ή έστω ένα εταιρικό ερευνητικό ινστιτούτο.

Όμως δε θα είναι ένα πανεπιστήμιο με την κλασική έννοια του όρου και θα είναι εξαπάτηση να το αποκαλεί κανείς έτσι. Ούτε μπορεί να υπάρξει ένα πανεπιστήμιο με την πλήρη έννοια της λέξης, όταν οι κοινωνικές επιστήμες φυτοζωούν αποκλεισμένες από τις υπόλοιπες πειθαρχίες. Ο γρηγορότερος τρόπος υποβάθμισης αυτών των αντικειμένων είναι να τα μετατρέψεις σε ένα ελκυστικό πακέτο μπόνους, ως μια έξτρα παροχή που προσφέρει το πανεπιστήμιο... Στην πραγματικότητα όμως, οι κοινωνικές επιστήμες θα έπρεπε να συγκροτούν τον πυρήνα ενός πανεπιστημίου με την πραγματική σημασία της λέξης. Στην εποχή μας γινόμαστε μάρτυρες του θανάτου των πανεπιστημίων ως κέντρων κριτικής. Από την εποχή της Μάργκαρετ Θάτσερ, ο ρόλος της ακαδημίας είναι να υπηρετεί την καθεστηκυία τάξη... Οι κυβερνήσεις σκοπεύουν να συρρικνώσουν τις κοινωνικές επιστήμες, όχι να τις ενισχύσουν. Αλλά δεν υπάρχει πανεπιστήμιο χωρίς

κοινωνική έρευνα. Αυτό σημαίνει ότι τα πανεπιστήμια και ο ύστερος καπιταλισμός είναι θεμελιακά ασύμβατα είδη.»

Στη σωστή αυτή διαπίστωση που παραθέτω αναλυτικά λείπουν δύο στοιχεία που δεν θα έπρεπε να λείπουν. Το ένα είναι μεθοδολογικό αλλά και βαθύτατα ουσιαστικό: δεν εξετάζεται καθόλου το περιεχόμενο των κοινωνικών σπουδών, κάτω από τις οποίες εντάσσονται [περιέργως] και οι ανθρωπιστικές, που έχουν συρρικνωθεί στην Αγγλία. Αυτό θα είχε μεγάλο ενδιαφέρον να αποτυπωθεί διότι εκτός από τη συρρίκνωση μεγάλη πολιτική σημασία έχει και η πλήρης προσαρμογή τους στο αγοραίο πρότυπο με προφανείς εξαιρέσεις τα «κέντρα αριστείας» τύπου Οξμπριντζ {Οξφόρδης-Καίμπριτζ}. Το άλλο που λείπει από το άρθρο του 'Ηγκλετον, και δεν δικαιολογείται δεδομένης της μαρξιστικής παιδείας και πολιτικής ένταξής του, είναι συνάρτηση του προηγούμενου σημείου περί της πολιτικής κατεύθυνσης και λογικής που πλέον διέπουν τις κοινωνικές και, προσθέτω, ανθρωπιστικές επιστήμες. Αγνοείται πλήρως ο ρόλος των ΗΠΑ ως του κατεξοχήν κέντρου του πολιτισμικού ιμπεριαλισμού στη μετάλλαξη των επιστημών αυτών στην κατεύθυνση των λεγόμενων «Πολιτισμικών Σπουδών» (CulturalStudies) και της αφομοίωσής τους από αυτές. Η διαπίστωσή του ότι «οι κοινωνικές σπουδές στις ΗΠΑ δε βρίσκονται σε τόσο άμεση απειλή ... μεταξύ άλλων, γιατί γίνονται αντιληπτές ως ένα αναπόσπαστο κομμάτι του πανεπιστημίου» είναι μάλλον επιφανειακή. Δεν εξετάζει ότι, με εξαίρεση πάλι τα λίγα και διάσημα «κέντρα αριστείας», η εξάρτηση της γνώσης από τις ανάγκες της αγοράς ξεκίνησε από εκεί και μετά εξαπλώθηκε στο Ευρωπαϊκό πανεπιστήμιο που εδώ και τριάντα χρόνια μπήκε σε οικονομικό ανταγωνισμό με το αμερικανικό. Στόχος η παραγωγή εκπαιδευτικών προϊόντων για την παγκόσμια αγορά. Η απαίτηση από κάθε πανεπιστήμιο είναι να μετατραπεί σε μια οικονομικά βιώσιμη ακαδημαϊκή μονάδα επενδύοντας σε πεδία που μπορούν να αποδώσουν στην αγορά αποσυρομένη από εκείνα που θεωρούνται ότι δεν αποφέρουν κέρδη.

Βασικό ρόλο στην εμπορευματοποίηση του πανεπιστημίου παίζει η συνολική αμαύρωση του κράτους, που έχει πετύχει ο νέο-φιλελευθερισμός, και επομένως η απόσυρσή του από την χρηματοδότηση, η καθιέρωση ευέλικτων σχέσεων εργασίας και βεβαίως η συρρίκνωση γνωστικών αντικειμένων που θεωρούνται άχρηστα. Οι κοινωνικές και ανθρωπιστικές σπουδές εντάσσονται σε αυτήν την κατηγορία διότι δεν βγάζουν χρήμα. Ως εκ τούτου στην εμπορική γλώσσα που έχει κυριαρχήσει στα περί της παιδείας και του εκπαιδευτικού συστήματος δεν θεωρούνται ρεαλιστική «επένδυση» διότι δεν αποφέρει κέρδος. Όπως χαρακτηριστικά λέει ο Immanuel Wallerstein για το αμερικανικό πανεπιστήμιο η επιτυχία ενός προγράμματος σπουδών κρίνεται σε μεγάλο βαθμό από τον αριθμό των φοιτητών που εγγράφονται και, ως γνωστόν προσθέτω εγώ, οι φοιτητές-πελάτες δεν έλκονται από αντικείμενα που δεν είναι της μόδας. «Το πανεπιστήμιο ως θεσμός κριτικής διανόησης –κριτικής στις κυρίαρχες δυνάμεις και στις κυρίαρχες ιδεολογίες–είχε απέναντί του την αντίσταση και την καταπίεση του κράτους και των ελίτ. Αλλά η δύναμη αντίστασης για την επιβίωσή του ήταν ριζωμένη στην σχετική οικονομική του αυτονομία... αλλά αυτό είναι το πανεπιστήμιο του χθες, όχι του σήμερα και ούτε του αύριο» (Wallerstein) διότι η πνευματική ζωή κρίνεται με κριτήρια αγοράς. Είναι σαφές επομένως ότι οι ανθρωπιστικές και κοινωνικές σπουδές συρρικνώθηκαν διότι αφενός δεν είναι εμπορεύσιμες, εφόσον απαξιώθηκαν από την αγορά, και, αφετέρου, είναι το κατεξοχήν πεδίο ανάπτυξης της κριτικής πάνω στον κυρίαρχο λόγο και στην ιδεολογία γενικότερα, κάτι που βαθιά ενοχλεί το νέο-φιλελεύθερο καπιταλισμό που στηρίζεται και επενδύει στην έλλειψη οποιασδήποτε άλλης εναλλακτικής.

Και οι πολιτισμικές σπουδές, δηλ. εκείνες που προέκυψαν από την πλουραλιστική πολιτική ταυτοτήτων (μετα-αποικιοκρατικές, φεμινιστικές, εθνοτικές, αφρο-αμερικανικές, gay, γυναικείες σπουδές κλπ.) και αποτελούν πλέον παγκοσμίως το βασικό κορμό των ανθρωπιστικών και κοινωνικών σπουδών, τι ρόλο παίζουν στο σύγχρονο ακαδημαϊκό τοπίο; Εκκινώντας από συγκεκριμένες ιδεολογικές και κοινωνικές αντιπαραθέσεις της αμερικανικής κοινωνίας, όπως οργανώνονται και μελετώνται στο αμερικανικό πανεπιστήμιο, οι πολιτισμικές σπουδές έχουν επιβληθεί παγκοσμίως με έναν από-ιστορικοποιημένο τρόπο. Η απόσπασή τους από το συγκεκριμένο ιστορικό πλαίσιο όμως είναι φαινομενική διότι, όπως είπαμε, αυτό συγκροτείται σε μέγιστο βαθμό από την αμερικανική πραγματικότητα, όχι στο σύνολό της αλλά από εκείνες μόνον τις πλευρές της που επιλέγονται να αποτυπωθούν και να αναπαραχθούν από το πανεπιστήμιο. Για παράδειγμα, η έννοια «τάξη» απουσιάζει ολοσχερώς από τις μελέτες ταυτότητας και, όταν υπάρχει, εμφανίζεται όχι ως καθοριστική μεθοδολογική κατηγορία εξέτασης ενός κοινωνικού φαινομένου αλλά ισοπεδωτικά ως άλλη μία κοινωνική ταυτότητα όπως αυτή του φύλου και της φυλής (gender, race, class). Με τον ίδιο τρόπο αφομοιώνονται δια της ισοπεδωτικής τους προσέγγισης και θεωρίες που κρίνονται αποσταθεροποιητικές για το σύστημα, όπως ο μαρξισμός, που (όταν σπάνια) εμφανίζεται ως μία από τις πολλές θεωρίες ισοδύναμη, για παράδειγμα, με το δομισμό και μετα-δομισμό, την αποδόμηση, το φεμινισμό κλπ. Από την άλλη, ενώ οι σπουδές ταυτότητας προέκυψαν από πραγματικές συγκρούσεις και αγώνες στην αμερικανική κοινωνία (φυλετικοί, φεμινιστικοί, μειονοτήτων κλπ.), δια της μετατροπής τους σε γνωστικά αντικείμενα στο κλειστό και αποστειρωμένο κόσμο του πανεπιστημιακού campus ελάχιστη επίδραση έχουν στον πραγματικό κόσμο των φυλετικών διακρίσεων, της έμφυλης βίας, της καταπίεσης και της οικονομικής εξαθλίωσης που βασανίζουν τα υπό εξέταση και θεωρητικοποίηση κοινωνικά υποκείμενα.

Η ειρωνεία είναι ότι οι πολιτισμικές σπουδές, που σωστά οι Bourdieu και Wacquant τις αποκαλούν «μπάσταρδη περιοχή», έχουν τις ρίζες του στην Αγγλία του 1970 στο έργο του μεγάλου μαρξιστή θεωρητικού Raymond Williams και προέκυψαν ως μία ριζοσπαστική κίνηση της μελέτης του πολιτισμού της εργατικής τάξης και του σπασίματος των αδιαπέραστων ταξικών φραγμών στην αγγλική εκπαίδευση. Η ειρωνεία δε είναι τραγική διότι ο σημερινός ταξικός τους ρόλος είναι ο αντίστροφος. Απευθύνονται κατά κανόνα και καλύπτουν τις αναζητήσεις και ευαισθησίες των παιδιών της μεσαίας τάξης, οι οποίες οριοθετούνται κυρίαρχα από έναν πολιτισμικό πλουραλισμό με έναν επιφανειακό ριζοσπαστικό χαρακτήρα εφόσον το απελευθερωτικό πρόταγμα που ενυπάρχει στην αναγνώριση του δικαιώματος ταυτότητας συνήθως αγνοείται ή και εσκεμμένα αποσιωπάται στις ταξικές, οικονομικές και γενικότερα υλικές παραμέτρους του. Η επιβολή των Πολιτισμικών Σπουδών, που επέφερε την εξαφάνιση κλάδων των ανθρωπιστικών σπουδών όπως η φιλοσοφία και η ιστορία ως αυτόνομες πειθαρχίες, η λογοτεχνία κλπ., είναι η αποτελεσματικότερη απάντηση του δυτικού πανεπιστημίου στην ανάγκη εμπορευματοποίησης της γνώσης εφόσον το πακέτο αυτό πουλάει παγκοσμίως. Εκτός της «εναλλακτικότητάς» του είναι μοντέρνο και εύπεπτο διότι μέσω μίας απολιτικής και αντι-επιστημονικής διεπιστημονικότητας είναι εξαιρετικά ελκυστικό τόσο για τους φοιτητές όσο και για τους διδάσκοντες. Στους πρώτους προσφέρει την ψευδαίσθηση ότι είναι παντογνώστες εφόσον ένα τυπικό τέτοιο πρόγραμμα έχει λίγο από όλα, δηλ. θεωρία, λογοτεχνία, φιλοσοφία, οικονομία, πολιτική. Στους διδάσκοντες, που είναι κατά τεκμήριο «προοδευτικοί», δίνουν το άλλοθι της εναλλακτικότητας ενώ ταυτοχρόνως εξασφαλίζουν διεθνείς δημοσιεύσεις, παρουσία σε διεθνή συνέδρια και αναγνώριση που δεν θα είχαν αν θέραπευαν ένα πιο «παραδοσιακό» αντικείμενο ή κλάδο. Ταυτοχρόνως η εκρίζωση των κειμένων από το ιστορική στιγμή της παραγωγής

τους ή μάλλον η «ουδετεροποίηση» του ιστορικού «πλαισίου» δια της αποσιώπησης ή υποβάθμισης των υλικών κοινωνικών συνθηκών που τα γέννησαν είναι η συνθήκη που επιτρέπει τη διεθνή τους κυκλοφορία στην οικουμενική αγορά. Είναι η αντίστοιχη ισοπέδωση σε επίπεδο γεύσης με την επικράτηση του fastfood, δηλ. η προσφορά ενός παγκοσμιοποιημένου πολτού που έχει μέσα από το μάρκετινγκ εξαφανίσει τις ιστορικές, κοινωνικές και πολιτισμικές ιδιαιτερότητες της «κουζίνας» κάθε χώρας. Όπως λέει χαρακτηριστικά ο αμερικανός ακαδημαϊκός Άντονι Γκράφτον «υπήρχε στη ζωή των βρετανικών πανεπιστημίων μια λογική σαν αυτή του slow food, μια αίσθηση αργής γευστικής απόλαυσης βασισμένη στη γενική παραδοχή ότι οι άνθρωποι χρειάζονται χρόνο για να κάνουν ένα άρθρο ή ένα βιβλίο όσο πιο πυκνό και πλούσιο μπορούν.» Και συνεχίζει, συγκρίνοντας το αμερικανικό με το παλιό βρετανικό πανεπιστήμιο: «Ο Ε. Π. Τόμσον, ο Έρικ Χομπσμπάουμ, η Φράνσις Γέιτς, ο Πήτερ Μπερκ και πολλοί άλλοι εισήγαγαν νέους τρόπους προσέγγισης της Ιστορίας για τη γενιά μου. Όμως, οι βρετανοί πανεπιστημιακοί παραδέχονταν πάντα --σε αντίθεση με μας, ορισμένες φορές τουλάχιστον-- ότι έχει ζωτική σημασία να διατηρείς και να ανανεώνεις τους παραδοσιακούς επιστημονικούς κλάδους και μορφές της γνώσης: γλώσσες, ακριβής ερμηνεία των κειμένων, των εικόνων και των αντικειμένων, αυστηρή φιλοσοφική ανάλυση και επιχειρηματολογία. Ειδάλλως, η γοητεία των διεπιστημονικών εργασιών δεν είναι παρά μια ανόητη μόδα.»

Αυτή η «ανόητη μόδα» όμως είναι ταυτοχρόνως εξαιρετικά επικίνδυνη διότι σηματοδοτεί τον πολιτισμικό ιμπεριαλισμό. Ο κατά Γκράμσι ορισμός της ηγεμονίας, που είναι πλέον κλασσικός, περιλαμβάνει μία βασική πτυχή που αφορά στην ικανότητα της εξουσίας να γενικεύει ως καθολικές, άρα αδιαμφισβήτητες διότι «φυσικές», τις δικές της αξίες και κοινωνικές εμπειρίες. Στη φάση του παγκοσμιοποιημένου καπιταλισμού που διανύουμε η ιδεολογική και πολιτισμική ηγεμονία των ιμπεριαλιστικών κέντρων διευρύνεται με ραγδαίους ρυθμούς αφομοιώνοντας οποιαδήποτε κοινωνική, εθνική και τοπική ιδιαιτερότητα. Η επικράτηση της αμερικανικής ακαδημαϊκής ατζέντας στις ανθρωπιστικές και κοινωνικές σπουδές μέσω της ομογενοποίησης από το διεθνές μάρκετινγκ ανθρώπων, βιβλίων, συνεδρίων, πληροφόρησης και κυρίως της ψευδο-θεωρητικής ακαδημαϊκής ιδιολέκτου (linguafranca, διαβατήριο για την επαγγελματική επιτυχία) είναι στην καρδιά της επικράτησης αυτού του μονοπωλίου της θεώρησης της κοινωνίας και του κόσμου. Η θεώρηση αυτή έχει καταφέρει να αναγνωριστεί παγκοσμίως ως παγκόσμια παρόλο που π.χ. η έννοια της φυλής/ράτσας μπορεί να έχει διαφορετική σημασία στη Βραζιλία απ' ότι στις ΗΠΑ, ή η «αποικία» ως ιστορική πραγματικότητα να είναι ανύπαρκτη στην Ελλάδα.

Σημαίνουν όλα αυτά ότι «ταυτοτικά» αντικείμενα δεν πρέπει να διδάσκονται διεθνώς ή να γίνονται αντικείμενα μελέτης; Η απάντηση είναι προφανώς όχι στο βαθμό που όλοι ζούμε σε μία παγκοσμιοποιημένη κοινωνία και ως αριστεροί άνθρωποι οφείλουμε να είμαστε κοινωνοί των κοινωνικών εμπειριών, αντιθέσεων και συγκρούσεων από τις οποίες προέκυψαν αυτού του τύπου οι σπουδές. Αυτή άλλωστε είναι μία εξαιρετικά σημαντική μορφή διεθνισμού που εφόσον, και μόνο τότε, εισάγει τις ιδιαίτερες και υπαρκτές ιστορικές, υλικές και ταξικές συνθήκες παραγωγής της κοινωνικής εμπειρίας στέκεται εναντίον και απορρίπτει τον κοσμοπολιτισμό που έχει επιβληθεί μέσω αυτών και έχει συγκροτήσει μία κοινή αλλά ψευδή πολιτισμική ταυτότητα. Επομένως η αφομοίωση της οπτικής της αμερικανικής ακαδημαϊκής «εναλλακτικής» ατζέντας ως της μόνης και φυσικής είναι μία σοβαρή συνηγορία στον πολιτισμικό ιμπεριαλισμό. ^[1] Η πολιτική και θεσμική αναγνώριση των διαφορετικών ταυτοτήτων από το κράτος και

<https://rproject.gr/article/ideologikos-imperialismos-kai-panepistimio-oi-anthropistikes-kai-koinonikes-spoydes>

από τους ιδεολογικούς του μηχανισμούς όπως το πανεπιστήμιο είναι αναπόσπαστο δικαίωμα και εν δυνάμει απελευθερωτικό αίτημα των αντίστοιχων κοινωνικών ομάδων. Ας μην ξεχνάμε όμως το πολύ σημαντικό ζήτημα που επισημαίνουν οι Bourdieu και Wacquant, δηλ. ότι «οι μορφές με τις οποίες οι άνθρωποι επιδιώκουν να αναγνωριστούν η συλλογική τους ύπαρξη από το κράτος διαφέρουν ανάλογα με τις διαφορετικές χρονικότητες και τόπους σαν αποτέλεσμα της διαφορετικής ιστορικής παράδοσης όπου λειτουργούν και πάντα αποτελούν αγώνα στην ιστορία». Αν η μελέτη της κοινωνίας και των πολιτισμικών εκφάνσεων και παραγώγων αποκοπεί από τον ομφάλιο λώρο των συγκρούσεων που την παράγουν τότε το απελευθερωτικό πρόταγμα που ενυπάρχει σε αυτήν αποκόπτεται από την πολιτική και τυποποιείται ως μία ηθικολογική αναγνώριση των καταπιεσμένων ομάδων. Αυτό προσφέρει τη μεγαλύτερη δικαίωση της νέο-φιλελεύθερης τάξης πραγμάτων ως αυτής που εκπροσωπεί «το γενικό καλό» που περιλαμβάνει και τις καταπιεσμένες κοινωνικές ομάδες.

Βιβλιογραφία:

Bourdieu Pierre and Loic Wacquant. “On the Cunning of Imperialist Reason.” *Theory, Culture and Society*, 1999, vol. 16, 1. (δική μου μεταφ.)

Γκράφτον, Άντονι. «Βρετανία: τα πανεπιστήμια ως φαστ φουντ», http://www.alfavita.gr/typos/t21_3_10_817.php

Ήγκλετον, Τέρρυ. «Ο θάνατος των πανεπιστημίων» μεταφ Αλίκη Κοσσυφολόγου. *Red Notebook*. 25 Ιανουαρίου 2011.

Wallerstein, Immanuel. Higher Education Under Attack. 21/3/2010

[1] Για μία κριτική προσέγγιση στο πολιτικά κρίσιμο θέμα της πολύ-πολιτισμικότητας στον κυρίαρχο λόγο και τη διασύνδεσή της με τις πολιτισμικές σπουδές, βλ. Slavoj Žižek “Multiculturalism, or, the Cultural Logic of Multinational Capitalism,” *New Left Review* 225 (November/December, 1997) : 28-51, Russell Jacoby, “The Myth of Multiculturalism,” *New Left Review* 208 (November/December 1994) : 121-26, Ράσελ Τζάκομπι, *Το τέλος της Ουτοπίας* (Αθήνα: Τροπή, 2001) το εξαιρετικό κείμενο του Edward Said, “Globalizing Literary Study,” *PMLA*, vol 116, 1, January 2001 : 64-68, στο πολύ ενδιαφέρον σχετικό τεύχος για την παγκοσμιοποίηση και τις ανθρωπιστικές σπουδές με έμφαση στις αγγλικές.

*Καθηγήτρια ΕΚΠΑ

Φωτό: News in Briefs by Sarah Taylor Silverwood, 2014, is based on an archive of newspapers built up over the past 12 months. It is effectively a map of what cultural studies should be looking at today

Σχετικά

<https://rproject.gr/article/ideologikos-imperialismos-kai-panepistimio-oi-anthropistikes-kai-koinonikes-spoydes>

Το ανυπότακτο Παρίσι της Κομμούνας

Η Κομμούνα του Παρισιού 18 Μάρτη-28 Μάη 1871

Η βαθιά ύπαρξη της ιδεολογίας και η αλληλεγγύη

Ετικέτες

[πανεπιστήμια](#)

Ατζέντα

23

Μαρ

- 20:00

[Εκδήλωση του «Κόντρα στο Ρεύμα» για την παγκόσμια μέρα κατά του ρατσισμού](#)

24

Μαρ

<https://rproject.gr/article/ideologikos-imperialismos-kai-panepistimio-oi-anthropistikes-kai-koinonikes-spoydes>

- 18:00

[Εκδήλωση Αριστερής Ενότητας Νομικής ΑΠΘ για τον νέο Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας](#)

24

Μαρ

- 19:30

[Λαϊκή Ενότητα Κύπρου: Ανοιχτή συνέλευση για τις εξελίξεις στην Ελλάδα](#)

24

Μαρ

- 20:00

[Πρεμιέρα ταινίας: «ΓΕΙΑ ΣΑΣ ΚΑΙ ΚΑΛΗ ΑΝΤΑΜΩΣΗ ΩΣ ΝΙΚΗΤΕΣ!»](#)

[περισσότερα](#)

ad

συνδεθείτε με το Rproject

- [facebook](#)
- [twitter](#)
- [YouTube](#)
- [RSS](#)
- [newsletter](#)

- [Πρόσφατα](#)
- [Δημοφιλή](#)

1. [Ενιαίο μέτωπο και Αριστερά](#)

Πάνος Κοσμάς | 2 ώρες 9 λεπτά

2. [Ριζοσπαστικό Κόμμα και Πολιτική της Κοινωνικής Απελευθέρωσης και Χειραφέτησης](#)

Ανέστης Ταρπάγκος | 6 ώρες 35 λεπτά

3. [Η καρδιά του σκότους](#)

Γιάννης Νικολόπουλος | 9 ώρες 27 λεπτά

4. [Αίμα αθώων στο Βέλγιο-Νέο κύμα ξενοφοβίας και καταστολής](#)

1ημέρα 5 ώρες

5. [Ιδεολογικός ιμπεριαλισμός και πανεπιστήμιο: Οι ανθρωπιστικές και κοινωνικές σπουδές](#)

Σίσσυ Βελισσαρίου* | 1ημέρα 6 ώρες

6. [«Το σύστημα υγείας θα καταρρεύσει»](#)

Συνέντευξη με τη Μερόπη Μανταίου, γιατρό στο νοσοκομείο «Σωτηρία» |
1ημέρα 7 ώρες

7. [Προς όξυνση του Προσφυγικού μετά τη συμφωνία ΕΕ-Τουρκίας](#)

Σπύρος Απέργης* | 2 ημέρες 24 λεπτά

8. [Και με τη «βούλα» η καύση στον ΠΕΣΔΑ Αττικής - «μαγειρεύεται» planB](#)

ΠΡΩΣΥΝΑΤ | 2 ημέρες 5 ώρες

9. [ΛΑΕ: Τι πρόγραμμα χρειαζόμαστε;](#)

Ηλίας Ιωακείμογλου | 2 ημέρες 5 ώρες

10. [Η ανθρωπιστική επιχειρηματικότητα στις πλάτες της προσφυγιάς-Μια ανταπόκριση από τη Λέσβο](#)

Γιάννης Νικολόπουλος | 3 ημέρες 2 ώρες